

EMCDDA: COVID-19 I KONZUMENTI DROGA

Kontekst – epidemija COVID-19 u Europskoj uniji

Konzumenti droga suočavaju se s istim rizicima kao i oni u općoj populaciji i stoga moraju slijediti odgovarajuće savjete kako bi smanjili rizik od infekcije. Međutim, oni mogu biti izloženi dodatnim rizicima koji zahtijevaju razvojnu procjenu i strategije ublažavanja. Oni su povezani s nekim ponašanjima udruženim s konzumacijom droga i sredinom u kojoj se konzumiraju droge ili gdje se pruža skrb. Rizici se povećavaju s visokom razinom somatskog i psihičkog komorbiditeta koji je prisutan kod nekih konzumenata droge, činjenicom da su problemi s drogom češći u marginaliziranim zajednicama i stigmatizacijom koju često doživljavaju konzumenti droga.

Trenutna javnozdravstvena kriza izaziva ozbiljnu dodatnu zabrinutost za dobrobit konzumenata droga, osiguravajući kontinuitet usluge onima koji imaju problema s drogom i zaštitu onih koji nude skrb i podršku ovoj populaciji.

Svrha ovog dokumenta jest istaknuti nastajuće rizike povezane s pandemijom COVID-19 za konzumente droga i one koji za njih pružaju usluge iz europske perspektive te, gdje je to potrebno, potaknuti planiranje, osvrt i prilagodbu hitnih i specijalističkih intervencija za droge.

Osvrti i ažuriranja usluga na nacionalnoj i lokalnoj razini moraju se odvijati u kontekstu smjernica i propisa za reagiranje na epidemiju COVID-19 specifičnih za pojedinu zemlju i savjeta ECDC i SZO.

Koji su posebni rizici za konzumente droga tijekom pandemije COVID-19?

Iako konzumenti droga imaju iste rizike od zaraze COVID-19 kao i opća populacija, oni se također suočavaju s dodatnim rizicima koje je potrebno razmotriti i smanjiti. Na primjer, sve starija europska populacija opijatskih ovisnika posebno je ranjiva zbog visoke razine već postojećih zdravstvenih tegoba i životnih navika. Rekreativna uporaba droga često se odvija unutar sredina u kojima se pojedinci okupljaju te mogu dijeliti drogu ili pribor za drogu. Općenito, stigmatizacija i marginalizacija povezana s nekim oblicima konzumacije droga mogu ne samo povećati rizik, već i stvoriti prepreke za promicanje mjera za smanjenje rizika.

Kronična zdravstvena stanja povezana su s nekim oblicima konzumacije droga i povećavaju rizik od razvoja teških bolesti

Zbog visoke prevalencije kroničnih zdravstvenih stanja među konzumentima droga, mnogi će biti posebno rizični za ozbiljne respiratorne bolesti ako se zaraze COVID-19. Navodimo neke primjere:

- Prevalencija kronične opstruktivne plućne bolesti (KOPB) i astme je visoka među osobama u tretmanu zbog droga, a pušenje heroina ili crack kokaina može biti otežavajući faktor (Palmer i sur., 2012).
- Također je visoka incidencija kardiovaskularnih bolesti među pacijentima koji injiciraju droge i konzumentima kokaina (Thylstrup i sur., 2015) (Schwartz i sur., 2010).

- Metamfetamin sužava krvne žile, što može pridonijeti oštećenju pluća, a postoje dokazi da zlorabom opioida može utjecati na imunološki sustav (Sacerdote, 2006).
- Prevalencija HIV-a, virusnih hepatitisa i karcinoma jetre - koji dovode do oslabljenog imunološkog sustava - visoka je među intravenskim konzumentima droga.
- Pušenje duhana i ovisnost o nikotinu vrlo su česti među nekim skupinama konzumenata droga i mogu povećati rizik od negativnijih ishoda.

Rizik od predoziranja može biti veći kod konzumenata droga koji su zaraženi COVID-19

Glavni životno ugrožavajući učinci bilo kojeg opioida, poput heroina, usporavaju i zaustavljaju disanje. Zbog toga što COVID-19 (poput svake teške infekcije pluća) može uzrokovati poteškoće s disanjem, kod konzumenata opioida može doći do povećanog rizika od predoziranja. Antidot nalokson blokira učinak i prekida poteškoće s disanjem uzrokovane opioidima te se koristi u kliničkim i vanjskim sredinama kao mjera prevencije od predoziranja. Nije poznato kako nalokson utječe na poteškoće s disanjem uzrokovane COVID-19.

Dijeljenje pribora za drogu može povećati rizik od infekcije

- Iako dijeljenje pribora za injiciranje povećava rizik od infekcije krvlju prenosivim virusima kao što su HIV i virusni hepatitis B i C, dijeljenje opreme za inhalaciju, parenje (vaping), pušenje ili injiciranje koja je kontaminirana s COVID-19 može povećati rizik od infekcije i igrati ulogu u širenju virusa. Virus koji uzrokuje COVID-19 širi se uglavnom fizičkim kontaktom, između osoba koje su u bliskom međusobnom kontaktu, i kapljičnim putem kada zaražena osoba kašlje ili kiše. Na nekim površinama virus, također, može preživjeti relativno dugo.
- Dok se poruke o smanjenju štete obično usredotočuju na rizike udružene s injiciranjem, često se manje pozornosti posvećuje drugim putovima primjene. Epidemija COVID-19 može predstavljati dodatne rizike koji trenutno nisu široko prepoznati, na primjer međusobno dijeljenje 'jointa' kanabisa, cigareta, parilica ili pribora za droge.

Prenapučenost okolina povećava rizik od izloženosti COVID-19

Obilježja nekih sredina koja često posjećuju konzumenti droga mogu ih dovesti do povećanog rizika od izloženosti COVID-19:

- Rekreativna uporaba droga često se događa u manjim ili većim skupinama, povećavajući na taj način rizik od izloženosti COVID-19. To se može u određenoj mjeri ublažiti socijalnim distanciranjem, slijedeći utvrđene sigurnosne smjernice ili druge mjere za smanjenje korištenja ili pristupa visokorizičnim sredinama.
- Službe za liječenje ovisnosti, službe za razmjenu igala/šprica i socijalne službe za konzumente droga mogu imati područja u kojima je socijalno distanciranje teško, poput čekaonica ili zajedničkih objekata. Kao i kod drugih sredina, uvođenje odgovarajućih postupaka distanciranja i higijene od presudne je važnosti.
- Konzumenti droga koji su beskućnici često nemaju druge mogućnosti nego provoditi vrijeme u javnim prostorima bez pristupa resursima za osobnu higijenu. Samoizolacija za beskućnike je veliki izazov, a pristup zdravstvenoj zaštiti je često vrlo ograničen. Rješavanje potreba za konzumente droga koji su beskućnici ili su u privremenom smještaju bit će važno za odgovore u ovom području.

Upravljanje rizicima prijenosa COVID-19 vjerojatno će biti posebno zahtjevno u zatvorima. U zatvorima je visoka prevalencija uporabe droga i zaraznih bolesti. Riječ je o zatvorenim ambijentima, gdje je dokazana prenapučenost, loša infrastruktura i usporena dijagnostika (Europski centar za prevenciju i kontrolu bolesti (ECDC) i Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA), 2018).

Rizici prekida pristupa službama za liječenje ovisnosti, čistom priboru za droge i vitalnim lijekovima

- Kontinuitet skrbi za konzumente droga koji koriste službe za liječenje ovisnosti može biti izazov zbog nedostatka osoblja, prekida rada i zatvaranja službi, samoizolacije i ograničenja slobodnog kretanja. U tom su kontekstu neophodni planiranje nepredvidljivih situacija i kontinuiteta. Službe za liječenje ovisnosti - posebno male, lokalno financirane i nevladine organizacije koje djeluju zajedno s formalnim strukturama javnozdravstvenog sustava - mogu biti posebno ranjive i bez pristupa dodatnim resursima potrebnim za osiguranje kontinuiteta skrbi.
- Postoji rizik od smanjenog pristupa opijatskoj supstitucijskoj terapiji i drugim bitnim lijekovima, kao i čistom priboru za droge, posebno ako se od komunalnih ljekarni traži da skrate radno vrijeme i usluge te prestanu davati metadon pod nadzorom. Pristup lijekovima vjerojatno će biti posebno težak za one koji su u samoizolaciji, pod ključem ili u karanteni.
- Ograničenje kretanja na nekim lokacijama zbog COVID-19 može također dovesti do poremećaja tržišta droga i smanjene ponude ilegalnih droga. To bi moglo imati niz posljedica, posebno za ovisnike o drogama, a potencijalno bi moglo rezultirati povećanom potražnjom za službama za liječenje ovisnosti.

Osiguravanje učinkovitih službi za liječenje ovisnosti tijekom pandemije – važni aspekti

Provođenje preventivnih mjera protiv prijenosa COVID-19 u sredinama gdje obitavaju konzumenti droga

Kako bi smanjili prijenos COVID-19, dijeljenje droga ili pribora za droge trebalo bi snažno odvrćati i promicati odgovarajuće mjere socijalne distance i higijenske mjere. Treba razvijati komunikacijske strategije koje će biti adekvatno usmjerene na različita ponašanja i korisničke skupine, uključujući marginalizirane skupine, kao što su beskućnici, rekreativni konzumenti droga i konzumenti kanabisa. Konzumente droga treba poticati da razmisle gdje je moguće prekinuti ili smanjiti njihovu konzumaciju kao zaštitnu mjeru, a potrebne su radnje kojima se osigurava profesionalna podrška i pomoć onima koji traže pristup službama za liječenje ovisnosti. Kao što to rade druge zdravstvene i socijalne službe, službe za liječenje ovisnosti, skloništa za beskućnike i zatvori trebali bi širiti jasne poruke o tome kako smanjiti rizik od infekcije i napraviti odgovarajuće materijale dostupne i korisnicima usluga i njihovom osoblju. Oni trebaju uključivati:

- Osobne mjere zaštite: promicanje pravilne higijene ruku i prakse smanjenja rizika poput kašljanja i kihanja u lakat. Osigurajte da su kupaonice opskrbljene sapunom i materijalima za sušenje nakon pranja ruku. Omogućite sredstva za dezinfekciju ruku na bazi alkohola koja sadrže najmanje 60% alkohola na ključnim mjestima unutar objekta, uključujući mjesta za prijavu, ulaze i izlaze.

- Okolišne mjere: često čistite korištene površine, minimizirajte dijeljenje predmeta, osigurajte pravilno provjetranje.
- Potrebno je preispitati trenutnu praksu komuniciranja s konzumentima droga o rizicima dijeljenja droge i pribora za droge kako bi bila primjerena zahtjevima za smanjenjem rizika izloženosti COVID-19 u svjetlu mogućih načina prijenosa (kapljice, površine).
- Postojeće prakse u pružanju čistog pribora za injiciranje droga i ostale opreme (na primjer, pribora za pušenje i inhalaciju) radi ograničavanja dijeljenja među konzumentima droga treba preispitati i po potrebi prilagoditi kako bi se osiguralo da ostanu svrsishodne. Vjerojatno će biti potrebno povećati razinu osiguravanja pribora za klijente u samoizolaciji.
- Potrebno je promicati i uvesti mjere socijalne distance za konzumente droga i one koji rade s ovom skupinom. To uključuje izbjegavanje bliskog kontakta (rukovanje i ljubljenje), stajanje na odgovarajućoj udaljenosti jedan od drugog i ograničavanje broja ljudi koji istovremeno mogu koristiti usluge. Europski centar za prevenciju i kontrolu bolesti (ECDC) objavio je dokument o socijalnom distanciranju: <https://www.ecdc.europa.eu/hr/publications-data/considerations-relating-social-distancing-measures-response-covid-19-second>. Posebnu pozornost treba posvetiti podršci i pružanju potrebnih sredstava korisnicima službi za liječenje ovisnosti, korisnicima skloništa za beskućnike i zatvorenicima kako bi se omogućilo da zaštite sebe i druge od zaraze.
- Potrebni su protokoli kako bi službe pomogle konzumentima droga koji pokazuju znakove moguće infekcije COVID-19. To će vjerojatno uključivati opskrbu maskama onima koji pokazuju respiratorne simptome (kašalj, groznica), uspostavljanje izolacijskog područja i odgovarajuće postupke upućivanja i obavješćavanja u skladu s nacionalnim smjernicama. ECDC je objavio tehničko izvješće o prevenciji i kontroli zaraze COVID-19 u zdravstvenim ustanovama, uključujući ustanove za dugoročnu skrb: <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/infection-prevention-and-control-covid-19-healthcare-settings>.
- Ovdje se mogu naći opće smjernice i informacije za određene skupine, kao što su pacijenti s kroničnim bolestima i imunokompromitiranim stanjima: <https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events/information-covid-19-specific-groups-elderly-patients-chronic-diseases-people>

Jamstvo kontinuiteta skrbi tijekom pandemije

Bit će ključno jamčiti kontinuitet osnovnih zdravstvenih usluga za konzumente droga. U tom je kontekstu od presudne važnosti osigurati odgovarajuće resurse, uspostaviti mjere zaštite osoblja i dati prednost planiranju usluga.

Osiguravanje kontinuiteta usluge:

- Službe za liječenje ovisnosti i službe s programom razmjene igala i šprica za konzumente droga ključne su zdravstvene usluge koje će morati ostati raditi pod ograničenim uvjetima.
- Osiguravanje neprekidnog pružanja usluga putem službi za liječenje ovisnosti, uključujući opijatsku supstitucijsku terapiju i druge bitne lijekove, bit će stoga najvažnije.
- Bit će potrebni planovi u nepredvidljivim situacijama za potencijalni nedostatak lijekova i pribora za droge.
- Službe će trebati planirati vjerojatnost izostanka osoblja razvojem fleksibilnih politika prisutnosti i bolovanja, identificiranjem kritičnih radnih mjesta i pozicija te planiranjem alternativnog pokrivanja polivalentnim obučanim osobljem.

- Službe će možda trebati planirati privremene alternative u slučaju potrebnog zatvaranja fiksnih mjesta (npr. pružanje internetskih usluga, lijekova i pribora putem ljekarni, kućni posjeti, telefonski pozivi ili videopozivi radi procjene i praćenja) i prilagoditi postojeće prakse, poput produljenja vremenskog razdoblja za izdavanje opijatske supstitucijske terapije (OST).
- Na temelju nacionalnih smjernica, možda će biti potrebno suspendirati, smanjiti ili primijeniti alternative fizičkim, pojedinačnim i grupnim susretima za vrijeme pandemije.
- Dostupnost i pristup pružanja usluga konzumentima droga koji su beskućnici bit će važno pitanje, jer to može biti skupina s ograničenim resursima za samozaštitu i samoizolaciju. U SAD-u, CDC je objavio privremene smjernice za prihvatilišta za beskućnike: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/homeless-shelters/plan-prepare-respond.html>

Zaštita pružatelja usluga tijekom pandemije - važne intervencije koje treba uzeti u obzir:

- Osiguravanje osoblja s potrebnim informacijama o preventivnim mjerama (vidi preventivne mjere gore).
- Osiguravanje potrebne zaštitne opreme za osoblje i uvođenje protokola za smanjenje rizika od prijenosa i osoblja i pacijenata, uključujući korištenje fizičkih barijera za zaštitu osoblja koje komunicira s klijentima s nepoznatim statusom infekcije.
- Smanjivanje broja članova osoblja koji su u fizičkom kontaktu i uvođenje odgovarajućih politika i postupaka za upravljanje rizikom za klijente s respiratornim simptomima.
- Preispitivanje radnih praksi za osoblje i volontere s visokim rizikom od ozbiljnog COVID-19 (oni koji su stariji ili imaju kronična zdravstvena stanja), uključujući uvođenje rada na daljinu gdje je to moguće.
- Uspostava redovitih virtualnih sastanaka kako bi se omogućio brzi odgovor na pitanja koja se javljaju u lokalnoj situaciji i na brzo mijenjajuće mjere koje poduzimaju lokalne i nacionalne vlasti.

Reference i dodatne informacije

European Centre for Disease Prevention and Control and European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2018), 'Guidance in Brief: Prevention and control of blood-borne viruses in prison settings', (dostupno na: http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/ecdc/brief-guidance-blood-borne-viruses-in-prison_en).

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2017), 'Health and social responses to drug problems: a European guide', (dostupno na: http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/health-and-social-responses-to-drug-problems-a-european-guide_en).

Palmer, F., Jaffray, M., Moffat, M. A., Matheson, C., McLernon, D. J., Coutts, A. and Haughney, J. (2012), 'Prevalence of common chronic respiratory diseases in drug misusers: a cohort study', *Primary Care Respiratory Journal* 21(4), pp. 377–83.

Sacerdote, P. (2006), 'Opioids and the immune system', *Palliative Medicine* 20 Suppl 1, pp. s9-15.

Schwartz, B. G., Rezkalla, S. and Kloner, R. A. (2010), 'Cardiovascular Effects of Cocaine', *Circulation* 122(24), pp. 2558–69.

Thylstrup, B., Clausen, T. and Hesse, M. (2015), 'Cardiovascular disease among people with drug use disorders', *International Journal of Public Health* 60(6), pp. 659–68.

Redovito ažurirani izvori podataka

EMCDDA:

- Tematska stranica o COVID-19: <http://www.emcdda.europa.eu/topics/covid-19>

Europa:

- ECDC: <https://www.ecdc.europa.eu/en/novel-coronavirus-china>
- European Commission action and response team: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response_en
- European Science Media Hub (European Parliament): <https://sciencemediahub.eu/>
- WHO Europe: <http://www.euro.who.int/en/home>

Svijet:

- CDC: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-nCoV/index.html> i <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/homeless-shelters/plan-prepare-respond.html>
- WHO: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>

Zahvale

EMCDDA želi zahvaliti sljedećim stručnjacima na preglednim informacijama sadržanim u ovim uputama (verzija od 23. ožujka 2020.):

Prof. Alexander Baldacchino, President-Elect, International Society of Addiction Medicine (ISAM), <https://isamweb.org/>

Prof. Giuseppe Carrá, Università degli Studi Bicocca, Milan (Italy)

Dr Ernesto De Bernardis, Drug addiction service, SerT Lentini (SR) Italy, SITD (Italy), <http://www.sitd.it>

Prof. Dr Geert Dom, President European Federation of Addiction Societies (EUFAS), <http://www.eufas.net/>

Prof. Marta Torrens, Associate Professor of Psychiatry, Universitat Autònoma de Barcelona, Institute of Neuropsychiatry and Addiction, Hospital del Mar, Barcelona (Spain).

Izvornik: EMCDDA update on the implications of COVID-19 for people who use drugs (PWUD) and drug service providers

Preveo: dr.sc. Ivan Čelić, dr.med., Klinika za psihijatriju Vrapče